

ПОДАННЯ ТА РОЗГЛЯД КЛОПОТАНЬ ПРО ПРОВЕДЕННЯ ОБШУКУ НА СТАДІЇ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Забезпечуючи реалізацію завдань кримінального провадження на стадії досудового розслідування законодавець, визначає загальну форму діяльності сторін кримінального провадження, потерпілого, представника юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження щодо можливостей збирання доказів під час розслідування кримінальних правопорушень. Відповідно до положень ст. 93 чинного Кримінального процесуального кодексу України [1] (далі – КПК) однією із форм діяльності сторони обвинувачення у цьому напрямі є проведення слідчих (розшукових) дій, зокрема й такої процесуальної дії як обшук. На противагу цьому сторона захисту, потерпілий, представник юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, має право на ініціювання проведення будь-яких визначених у КПК, слідчих (розшукових) дій та інших процесуальних дій. Таке ініціювання проводиться шляхом подання зазначеними учасниками кримінального провадження відповідних клопотань, які розглядаються в порядку, визначеному ст. 220 КПК.

Загалом процедури ініціювання та розгляду питання про проведення обшуку у кримінальному провадженні обумовлені та прямо корелюють майже зі всіма загальними засадами кримінального провадження визначеними ст. 7 КПК, основною з яких у цьому напрямі є засада недоторканості житла чи іншого володіння особи, адже кримінальний процесуальний закон установлює, що допускається проникнення до житла чи до іншого володіння особи, проведення в них огляду чи обшуку інакше як за вмотивованим судовим рішенням, крім випадків, передбачених КПК.

У практичній площині, реалізація завдань кримінального провадження щодо швидкого, повного та неупередженого проведення досудового розслідування у контексті проведення обшуку у житлі або іншому володінні особи в окремих випадках гальмується як окремими проблемами нормативного характеру, так й фактами неефективної роботи органів досудового розслідування та судової влади.

Актуальність дослідження цього напрямку, посилюється й окремими даними судової статистики. Наприклад, найбільшу питому вагу з розглянутої кількості клопотань місцевими загальними судами, апеляційними судами областей та міста Києва становлять клопотання про тимчасовий доступ до речей і документів – 252,8 тис., або 46,2 % загальної кількості клопотань, скарг, які розглядаються слідчим суддею під час досудового розслідування, що надійшли у 2015 році, а лише клопотань та матеріалів про обшук житла чи іншого володіння особи – 75,2 тис., або 13,7 % із загальної кількості, що перевищує навіть й клопотання про застосування запобіжних заходів та скарги на рішення, дії чи бездіяльність слідчого або прокурора під час досудового розслідування [2].

За загальним правилом, обшук проводиться на підставі ухвали слідчого судді з метою виявлення та фіксації відомостей про обставини вчинення кримінального правопорушення, відшукування знаряддя кримінального правопорушення або майна, яке було здобуте у результаті його вчинення, а також встановлення місцезнаходження розшукуваних осіб. Водночас законодавчо визначається й те, що зазначена ухвала надає право проникнути до житла чи іншого володіння особи лише один раз. Статтею 233 КПК встановлюється й інше правило, яке фактично визначає можливість проникнення до жила чи іншого володіння особи не тільки при проведенні обшуку, а й при проведенні інших слідчих розшукових дій, тому слідчий, прокурор має право до постановлення ухвали слідчого судді увійти до житла чи іншого володіння особи лише у невідкладних випадках, пов'язаних із врятуванням життя людей та майна чи з безпосереднім переслідуванням осіб, які підозрюються у вчиненні злочину. Кримінальний процесуальний закон, на наш погляд, не зовсім повно визначає процесуальну форму алгоритмізації дій сторони обвинувачення щодо звернення до слідчого судді для вирішення питання про проведення обшуку. Зокрема, у статтях 234-236 КПК, окреслюються лише нормативні приписи про: мету обшуку; відомості, які має містити клопотання слідчого або прокурора; супровідні матеріали кримінального провадження якими прокурор, слідчий обґрунтовує доводи клопотання; відносно визначені строки розгляду клопотання; підстави відмови слідчим суддею у задоволенні клопотання про обшук; форму та зміст ухвали про проведення обшуку, а також процедуру проведення обшуку. У той же час у процесуальній літературі неодноразово зверталась увага на відсутність нормативної регламентації обшуку особи. Вважаємо, що доцільним було б більш повно визначати й процедуру оскарження судового рішення про ненадання дозволу на проведення обшуку, а також у ст. 233 КПК, прямо передбачити яких саме слідчих (розшукових) дій стосується можливість представників органів досудового розслідування у невідкладних випадках увійти до житла чи іншого володіння особи.

З одного боку, таке положення формально стосується як обшуку так й огляду, але якщо огляд проводиться до внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань як огляд місця події, у судово-слідчій практиці до законності його проведення без дозволу власника житла чи іншого володіння, навіть якщо він самостійно повідомив по телефону про факт вчинення

кримінального правопорушення та у подальшому не допускає представників слідчо-оперативної групи у приміщення у якому має бути проведено огляд, виникає чимало запитань. Аналогічна ситуація може мати місце й під час доцільності огляду транспортного засобу (інше володіння особи зі змісту ч. 2 ст. 233 КПК) під час, наприклад, огляду місця події за фактом дорожньо-транспортної пригоди.

Окремий блок проблем у слідчій практиці створюють окремі елементи закріпленої законом процесуальної форми клопотання про надання дозволу на проведення обшуку, а саме: підстави для обшуку, а також обов'язковий перелік речей, документів або осіб, яких планується відшукати. У той же час, у ч. 2 ст. 234 визначено що обшук проводиться на підставі ухвали слідчого судді. Тоді що ж у розумінні законодавця є підставою проведення обшуку? Можливо мається на увазі мета його проведення визначена у частині першій цієї ж статті. Щодо обов'язкового наведення у клопотанні інформації про перелік речей, документів або осіб, яких планується відшукати, то у цьому напрямі можливе зловживання правом як зі сторони обвинувачення, так й сторони слідчого судді, який може прийняти рішення про не аргументованість або формальність поданого органами досудового розслідування у клопотанні окресленого нами переліку.

При теоретичному дослідженні та визначенні напрямів практичного вирішення проблем, які виникають при розгляді клопотань про проведення обшуку, доцільно обов'язково звертати увагу й на узагальнення судової практики, що дозволяє у свою чергу виявити найбільш істотні порушення, зокрема: у напрямках порядку розгляду клопотання про обшук; процедури діяльності слідчого судді в разі недотримання слідчим або прокурором вимог щодо змісту клопотання, встановлених ч. 3 ст. 234 КПК; необґрунтованості клопотань; недотримання слідчими суддями вимог щодо змісту ухвали, встановлених ст. 235 КПК; процедури розгляд клопотань про проведення обшуку, поданих в порядку ч. 3 ст. 233 КПК, а також порушень розгляду клопотань про обшук щодо окремої категорії осіб [3].

Список використаних джерел

1. Кримінальний процесуальний кодекс України [Електронний ресурс] : Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. – Режим доступу : zakon.rada.gov.ua/go/4651-17. – Назва з екрана.
2. Аналіз даних судової статистики щодо розгляду справ і матеріалів місцевими загальними судами, апеляційними судами областей та м. Києва за 2015 рік : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://sc.gov.ua/ua/sudova_statistika.html. – Назва з екрана.
3. Узагальнення судової практики щодо розгляду слідчим суддею клопотань про надання дозволу на проведення обшуку житла чи іншого володіння особи : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://sc.gov.ua/ua/uzagalnennja_sudovoji_praktiki.html. – Назва з екрана.